

УДК 811.111'33

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.5.1/21>**Колісник В. Ю.**

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Литвиненко В. Ю.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ОСОБЛИВОСТІ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В РОМАНІ ДЖЕЙН ОСТІН «ГОРДІСТЬ ТА УПЕРЕДЖЕННЯ»

Стаття присвячена аналізу діалогічного мовлення в романі Джейн Остін «Гордість та упередження», зокрема авторській ремарці. Досліджено препозитивну, інтерпозитивну та постпозитивну види ремарок, проаналізовано їхню структуру.

До способів інтенсифікації твору віднесено: використання дієслів “do” та “pray” у функції підсилювальної частки, контактні та дистанційні повтори, паралельні конструкції, вживання словосполучення “ирон ту honour”.

Проаналізовано комунікативні одиниці та виокремлено їхні два види: інтенціональний та реактивний. Досліджено, що письменниця не використовувала прості номінації фактів об'єктивної дійсності. Вони переважно поєднані з дієсловами на позначення конкретних психічних чи мовленнєвих актів, спрямованих на необхідність когось зі співрозмовників назвати своє ставлення до факту. Відмічено також використання двох семантичних типів предикатів у головному реченні: фактивних (для ствердження фактів) і нефактивних (на вираження припущень).

У романі звертання виступило комунікативним знаком і сигналом привертання уваги. Крім власних назв, звертання здійснюється через фрази “you know”, “you see”, “I say”, “look here”, “listen”.

Слід зазначити, що здогадка маркується за допомогою дієслів “think”, “believe”, “suppose” чи модальних слів типу “maybe”, “perhaps”, “probably”, також її позначають інтонаційно чи синтаксично.

Щодо запитальних речень, то їхня комунікативна мета виражається особливими засобами, такими як порядок слів, запитальні слова, інтонаційне та графічне оформлення. Серед типів запитальних речень, використаних у романі, відносять: верифікаційний, верифікаційно-ідентифікуючий, перепитування, уточнювальний, експлікуючий та антиципуючий.

Джейн Остін скористалася різними способами вираження наказу: за допомогою експресивної структури-повтору, прохання із лексемами “please”, “kindly”, “pray” чи фразою “will you”, за допомогою віддієслівного іменника та лексеми “let”.

Ключові слова: ремарка, комунікативні одиниці, звертання, запитальні речення, наказові висловлювання.

Постановка проблеми. Актуальність даного дослідження обумовлюється загальною спрямованістю досліджень на вивчення індивідуального стилю письменника й лінгвістичних способів його реалізації та необхідністю подальшого дослідження як структури діалогу в цілому, так і особливостей когерентності його реплік, а також можливістю дидактичного застосування результатів дослідження при навчанні рідної та іноземних мов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження роману Джейн Остін «Гордість та упередження» проводило багато науковців, аналізуючи різноманітні аспекти: вербальні засоби вираження емоцій (Іщенко М.П. [2], Яковчук Л.Т.

[7]), концептуально-художню своєрідність архітектоніки роману (Книш А.В. [4]), інтерпретацію гендерних стереотипів (Бистров Я.В., Шуляк С.Р. [1]), сіквели роману (Філоненко С.О. [6]) та інші. Однак невирішеним залишилося дослідження авторської ремарки та її функції.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати якісний склад, функції, структуру та способи введення реплік діалогу (авторської ремарки); дослідити особливості використання в романі комунікативних одиниць, встановити їхні форми.

Виклад основного матеріалу. Своєрідність мовлення автора розкривається через власний

стиль. А компонентами цього складного поняття є його композиція, ритм, синтаксична організація, словник та різні екстралінгвістичні фактори (особистість митця, його ідейно-мистецькі позиції, вплив епохи та ін.). Однак розпочинати аналіз твору варто з його мови, котра торує шлях для всіх інших засобів сприйняття.

Основними формами такої матерії є: авторська розповідь, діалогічне та внутрішнє мовлення персонажів. Оскільки діалог художнього твору – це аналог розмовного мовлення, то йому властива швидка зміна реплік співрозмовників, еліптичність, синтаксично залежний характер речень, велика кількість запитальних та окличних речень. Діалог художнього твору, на відміну від розмовної мови, позбавлений спонтанності, тому норма для розмовної мови є стилістичним прийомом у діалозі художнього твору.

У романі Джейн Остін «Гордість та упередження» діалог становить сімдесят відсотків усього тексту й відіграє роль основного засобу характеристики дійових осіб. Формуючи діалогічне мовлення роману, письменниця або вводить його взагалі без слів автора (це 50%), або використовує всі три види авторської ремарки: препозитивну (11,5%), інтерпозитивну (34,5%) та постпозитивну (4%).

Наявність чи відсутність авторської ремарки обумовлена характером діалогу чи конкретної ситуації. Так, некоментований діалог використовується в разі абсолютно точної вказівки на співрозмовників.

Наприклад: *Lady Catherine then observed, – “Your father’s estate is entailed on Mr. Collins, I think? Do you play and sing, Miss Bennet?”*
“A little.”

Інтерпозитивна ремарка вводиться для пояснення настрою персонажу.

Наприклад: “*You can now have nothing further to say*”, *she resentfully answered. “You have insulted me in every possible method”*.

Функція препозитивної ремарки – подати початкову інформацію, ввести читача в розмову персонажів, передати їхній душевний стан.

Наприклад: *Mr. Darcy replied with great intrepidity, “Miss Elizabeth Bennet!”*

Вживання постпозитивної ремарки зумовлене прагненням автора наголосити на твердженні, висловленому персонажами. Часто за допомогою цього засобу завершується розмова, не допускаючи подальших зауважень чи заперечень із боку співрозмовників.

Наприклад: “*I leave it to yourself to determine*”, *said Mr. Bennet*.

Ремарки у творі часто поширені, доповнені додатковими елементами. Увесь обсяг ремарок, поширених другорядними членами, подано в таблиці 1.

Отже, провідне місце належить моделі P+S, де S виражено власною назвою іменника (Elizabeth, Darcy, Lydia) чи особовим займенником (he, she), а P – це переважно дієслово говоріння: *say, reply, tell, continue*. Найбільш частотним є дієслово «say». Друге місце за частотою використання посідає ядерна модель P+S+Adv.m, у якій Adv.m виражено якісними прислівниками *impatiently, resentfully, stoutly*. Непоширена ремарка, а також граматична основа з обставиною способу дії разом становлять понад 81% усіх використаних зразків. Тому можемо сміливо стверджувати, що письменниця віддає перевагу лаконічності, чіткості й стриманості в передаванні діалогічного мовлення персонажів. Це підтверджує прагнення зосередитися на суті розмови, а не на описі самих дійових осіб.

На противагу цьому поширена ремарка складає тільки дещо більше третини (37%) усіх ремарок. Вважаємо, що авторські ремарки не мають прямого стосунку до сюжету твору, проте вони допомагають читачу повніше уявити певну мовленнєву ситуацію та психологічні характеристики персонажів, їхній внутрішній світ.

Джейн Остін використала в діалогах 17 констатувальних дієслів, найбільш поширеними серед яких є: *say* (208), *answer* (171), *be* (114), *speak* (80) та *add* (51) [3, с. 97]. Із-поміж квалітативних дієслів для введення авторської ремарки письменниця застосувала лише три: *cry* (77), *exclaim* (5) та *whisper* (2). Кількість констатувальних дієслів становить 417, квалітативних – 84, загалом у творі було вжито 501 дієслово.

Примітно, що мова героїв роману надзвичайно виразна, адже письменниця використовує різноманітні засоби для підсилення подачі інформації. Джейн Остін застосувала кілька способів передачі інтенсивності твору через мовні одиниці й засоби, серед яких:

1) допоміжне дієслово «do» для підсилення дії, вираженої присудком: “*To be sure that did seem as if he admired her*”.

2) дієслово «pray» у функції підсилювальної частки: “*Pray tell your sister that I long to see her*”.

3) велика кількість контактних та дистанційних повторів: “*Come, be quick, be quick!*” (контактний повтор)

“*I cannot comprehend the neglect of a family library in such days as there*”. “*Neglect! I am sure*

Структура авторської ремарки в романі Джейн Остін «Гордість та упередження»

№	Вид ремарки	Кількість	%
1.	P+S	282	52,5
2.	S+P	58	10,9
3.	P+S+O	9	1,5
4.	S+P+O	4	0,7
5.	P+S+Adv.m	103	19,2
6.	P+S+O+Adv.m	4	0,7
7.	S+ P+Adv.m	16	2,9
8.	Adv.m+S+P	15	2,8
9.	S+Adv.m+P	16	2,9
10.	S+P+O+Adv.m	1	0,2
11.	Adv.m+S+P+Adv.m	6	1,1
12.	Adv.m+S+P+O	4	0,7
13.	S+Adv.m+P+O	1	0,2
14.	Adv.m+S+Adv.m+P	6	1,1
15.	S+Adv.m+P+Adv.m	2	0,4
16.	Adv.m+S+Adv.m+P+O	1	0,2
17.	S+Adv.m+P+Adv.m+O	1	0,2
18.	Adv.m+S+P+Adv.m+O	2	0,4
19.	S+P+CI1+CI2	1	0,2
20.	S+P I+O+Adv.m+P2+CI+Adv.m	1	0,2
21.	S+PI+O+Adv.m+P2	4	0,7
22.	S+PI+O+Adv.m+P2+CI	1	0,2
23.	S+P+CI1(CI2+CI3)+CI4	1	0,2
24.	P+S+Adv.m+CI1+CI2	1	0,2
25.	S+P1+CI+Adv.m+P2+Adv.m	1	0,2
26.	S+PI+Adv.m+P2	1	0,2
27.	SI+PI+Adv.m+S2+P2+Adv.m+O+Adv.m+CI	1	0,2
28.	Adv.m+S+P1+Adv.m+P2	1	0,2
29.	SI+PI+O+CI+S2+P2+Adv.m+S3+P3	1	0,2
30.	S1+P1+S2+P2+CI1(CI2)+S3+P3+O+S4+P4+S5+P5	1	0,2
31.	S+PI+CI+Adv.m+P2	1	0,2
32.	S+PI+Adv.m+P2+O	1	0,2
33.	S+P1+CI+Adv.m+P2+O+Adv.m+P3	1	0,2
34.	S1+P1+O+P2+O+Adv.m+S3+Attr.+P3	1	0,2
35.	S+P+Adv.m+O+Adv.m+S2+P2+Adv.m	1	0,2
36.	S1+P1+O+S2+P2+O+Adv.m	1	0,2
37.	S+P1+O+Adv.m+P2+Adv.m	1	0,2

that you neglect nothing that can add to the beauties of that noble place". (дистанційний повтор)

4) паралельні конструкції: *"Lizzie, you must not do so. You must not suspect me."*

5) словосполучення *«upon my word»*: *"Upon my word! Well, that was very decided, indeed..."*

Вигуком виступають різноманітні слова та словосполучення на кшталт *«good Lord!»*, *«Good Heavens!»* та інші.

Характерною рисою авторського стилю Джейн Остін є особливості застосування комунікативних одиниць (КО), тобто спрямованих мовних творів, які використовуються у процесі безпосереднього

спілкування. Спрямованість КО може бути прогресивною, що йде від промовця, і регресивною, тобто є формою мовленнєвої реакції на комунікативну поведінку співрозмовника чи на власний мовленнєвий твір. За ознакою спрямованості мовленнєвих творів їх поділяють на інтенціональні КО, в яких вільно виражається думка одного з учасників розмови, і реактивні КО, в яких форми вираження мовленнєвої реакції обумовлені типом мовленнєвого стимулу.

Очевидно, що основою комунікації є факти об'єктивної дійсності. Проте виключні номінації подій у діалогах зустрічаються досить рідко. Вони

здебільшого поєднані з дієсловами, що номінують конкретні психічні чи мовленнєві акти. Висловлювання з такими дієсловами вживаються в разі потреби когось зі співрозмовників назвати своє ставлення до факту.

Наприклад: *“I was very much flattered by his asking me to dance a second time. I did not expect such a compliment”*.

На основі досліджень логічної сутності речення ми виокремили два семантичних типи предикатів у головному реченні: фактивні і нефактивні. Перші вводять підрядні речення на ствердження фактів, другі подають підрядні речення на вираження припущень.

Наприклад: *“I suppose you have heard of it; indeed you must have seen it in the papers”*.

Чисті номінації подій у діалозі виступають звичайно як КО сповіщення, спрямовані на певну особу, що виражається у комунікативній формі зі звертанням.

Наприклад: *“You mean to frighten me, Mr. Darcy, by coming in all this state to hear me?”*

Звертання є комунікативним знаком, сигналом привертання уваги. Це номінація адресата сповіщення в ситуації безпосереднього спілкування. Звертання є не лише номінативним елементом, але ще й комунікативним, адже воно виступає в ролі мовного знаку, денотатом якого є один з елементів семантичної структури, що відображає ситуацію спілкування з конкретною особою. Прикметно, що показниками спрямованості сповіщення на конкретну особу є також такі сигнали привертання уваги, як фрази *«you know»*, *«you see»*, *«I say»*, *«look here»*, *«listen»*.

Наприклад: *“Then while you are dancing?”*

“Sometimes. One must speak a little, you know.”

Ці елементи семантичної структури речення є функціонально-семантичними комплексами, які існують самостійно чи слугують показником спрямованості сповіщення. КО констатацій відрізняються від КО сповіщення тим, що вони не спрямовані спеціально на одну особу, а лише констатують ставлення мовця до поведінкової сторони діяльності співрозмовника.

Наприклад: *“I am not romantic, you know”*.

КО здогадки маркується лексично за допомогою перформативних дієслів типу *«think»*, *«believe»*, *«suppose»*, чи модальних слів типу *«maybe»*, *«perhaps»*, *«probably»* (1); супрасегментним шляхом, тобто інтонаційно (2) чи синтаксично (3):

1) *“I believe her to be both in a great degree”, replied Wickham.*

2) *“Good Heavens!” Cried Elizabeth; “but how could that be?”*

3) *“Well, Lizzie,” continued her mother, soon afterwards, “and so the Collinses live very comfortable, do they?”*

Усі перераховані типи констатувальних КО утворюються в результаті дії комунікативно значущих логічних і психологічних операцій, котрі мовець постійно відтворює у процесі мовленнєвого спілкування. До логічних операцій відноситься процес предикціонування, що ґрунтується на додаванні нових відомостей до інформації, відомої співрозмовнику. Крім цього, в основі висловлювання можуть лежати логічні процеси імплікації та ототожнення. Питальні КО, що виражають комунікативну дію-запитання, подані висловлюваннями повної семантичної структури, тобто з номінацією комунікативної дії (*I ask you whether you explained that to him.*) чи зменшеної – урізаної (*Did you explain that to him?*).

У запитальних реченнях комунікативна мета виражається не номінацією, а особливими засобами. Одним із них є інтонація, що є додатковим засобом формального маркування запитання. У більшості випадків визначаючи запитальне речення, підкреслюють його змістову характеристику, а саме той факт, що запитальне речення виражає бажання мовця дізнатись про щось у співрозмовника. До цієї змістової ознаки деякі автори додають і опис формальних ознак, які характеризують запитальні речення: порядок слів, запитальні слова, інтонаційне оформлення, графічне оформлення (знак запитання). Проте не завжди всі перераховані ознаки присутні в запитаннях у сукупності.

Запитання – це зразок мовленнєвої дії, різновид спілкування за допомогою мови, а запитальне речення – це форма фіксації думки. Запитальне речення може передавати інформаційний пошук чи мовленнєві дії на зразок припущення, здивування, прохання.

Вчені вирізняють власне запитальні речення, запитально-стверджувальні й запитально-спонукальні речення. Крім того, виокремлюють верифікативні та інформаційно-пошукові запитальні речення. Верифікативні запитання виражають запит щодо істинності чи хибності факту, можливості чи неможливості здійснення дії. Інформаційно-пошукові запитання пов’язані із застосуванням номінацій певного елементу чи всієї ситуації загалом [5, с. 12].

Найбільш поширеним функціонально-семантичним типом запитання є верифікаційний.

Наприклад: *"Oh, papa, what news? Have you heard from my uncle?"*

Окремою метою верифікаційного запитання є функція запиту про правильність ідентифікацій. Цей тип запитання називають верифікаційно-ідентифікуючим.

Наприклад: *"What is that you are saying, Fitzwilliam? What is it you are talking of?"*

Також існує окремо-верифікаційне запитання. У ньому запит стосується не встановлення істинності чи хибності факту, а визначення специфіки конкретного прояву факту.

Наприклад: *"Is Miss Darcy much grown since the spring?"*

Висловлювання у формі запитального речення може виражати перепитування. Його повна семантична структура включає предикат «say» у минулому часі й повторну номінацію того фрагменту семантичної структури попереднього висловлювання, який викликав психічну реакцію співрозмовника (подив, недовіру). Проте така повна структура рідко зустрічається в текстах діалогів. Типовою є лише повторна номінація з інтонаційним оформленням запитання.

Наприклад: *"If it was not for the entail, I should not mind it."*

"What should not you mind?"

Семантично близькими є уточнювальне та експлікуюче питання. Уточнювальне запитання ставлять задля отримання додаткової інформації. Воно будується на основі елементу уточнення семантичної структури попереднього висловлювання.

Наприклад: *"But he paid her not the smallest attention till her grandfather's death made her mistress of his fortune?"*

"No – why should he?"

Експлікуюче запитання виражає запит із приводу пояснення окремих елементів семантичної структури попередніх висловлювань. Його номінаційною формою є запитання з предикатом «mean».

Наприклад: *"What do you mean?"*

Особлива роль у процесі комунікації належить антиципуючому запитанню. Цей тип запитання ставиться тоді, коли один співрозмовник перериває сповіщення запитанням, яке випереджає наступне висловлювання.

Наприклад: *"I hope, my dear that you have ordered a good dinner today, because I have reason to expect an addition to our family part."*

"Who do you mean, my dear?"

Окремим видом комунікативних одиниць є наказові висловлювання. Найбільш поширеною

формою наказового висловлювання є висловлювання, базоване на предикатній основі.

Наприклад: *"Come, Mr. Wickham, we are brother and sister, you know."*

Наказові висловлювання часто супроводжуються звертанням, яке виконує семантико-синтаксичну функцію адресата. Існують різні способи виразити наказ. Розглянемо їх детальніше.

1. Наказове висловлювання може виражати наказ за допомогою експресивної структури-повтору.

Наприклад: *"Well, Jane, make haste and tell us; make haste, my love."*

2. Прохання, що виражається номінаційно, за допомогою лексем «please», «kindly», «pray» чи у формі запитання, що починається із «will you».

Наприклад: *"Oh, my dear Elizabeth! Pray make haste and come into the dining-room, for there is such a sight to be seen!"*

3. Прохання чи наказ можна виразити через віддієслівний іменник, за допомогою заперечної форми предикатного знаку.

Наприклад: *"Because honour, decorum, prudence, nay interest forbid it. Yes, Miss Bennet, interest: for do not expect to be noticed by his family or friends..."*

4. Іншим засобом вираження прохання може бути лексема «let», яка дає номінацію досвіду.

Наприклад: *"Pray let me hear what you have to accuse him off."*

Висновки. Отже, Джейн Остін притаманна своєрідна манера письма, що проявляється зокрема і в авторській ремарці. Коментуючи слова персонажів, письменниця вміло передає їхній настрій, душевний стан та ситуацію розмови. Здебільшого використовується непоширена ремарка з дієсловами говоріння та зі структурою S+P (підмет+присудок) із метою зосередження на самій розмові, а не на описі комунікантів.

Для передачі інтенсивності твору вжито дієслова "do", "pray", контактні та дистанційні повтори, паралельні конструкції та словосполучення "upon my honour". Своєрідним є і способи привертання уваги, коли окрім власних назв використовуються ввідні фрази "you know", "you see", "I say", "look here" та "listen".

Використання різних типів запитальних речень сприяє жвавості та природності висловлювань. А різноманітні засоби на вираження наказових конструкцій дозволяють передати ступінь емоційності персонажів.

У цілому, авторка подає небагато коментарів, залишаючи читачам можливість самостійно оці-

нювати слова і вчинки персонажів твору. Проте її діалоги дуже влучні й виразні.

Практична цінність роботи вбачається в можливості застосування її результатів і матеріалів у курсі стилістики англійської мови, у практиці перекладу, на

заняттях із практики англійської мови, при навчанні діалогічному й монологічному мовленню. Перспективами подальших досліджень є можливість розкривати особливості авторського стилю Джейн Остін стосовно констатувальних комунікативних одиниць.

Список літератури:

1. Бистров Я. В., Шуляр С. Р. Інтерпретація гендерних стереотипів у тексті роману Джейн Остін «Гордість і упередження» *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Філологічні науки»*. 2009. № 2. С. 9–11.
2. Іщенко М. П. Вербальні засоби вираження емоцій у романі Джейн Остін «Гордість і упередження» *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. Одеса, 2019. № 38. Т. 2. С. 87–89.
3. Колісник В. Ю., Литвиненко В. Ю. Діалог художнього твору як аналог усного розмовного мовлення (на матеріалі роману Джейн Остін «Гордість і упередження»). *Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Філологія*. 2024 р. Вип. 30. С. 94–101.
4. Книш А. В. Джейн Остін у пошуках щастя: «Гордість і упередження» в оригіналі й перекладі. URL: <https://crust.ust.edu.ua/items/1d0022a7-2caf-4b5a-b85c-03733ad54618> (Дата звернення 06.01.2023)
5. Сітко А. В. Відтворення комунікативної семантики англійських інтерогативних конструкцій у перекладі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство». Одеса, 2011. 19 с.
6. Філоненко С. О. «To be continued»: сиквели роману Джейн Остін «Гордість та упередження» *Studia methodologica*, ISSN 2304-1222, No. 50. 2020. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/18473/1/Filonenko.pdf> (Дата звернення 06.01.2023)
7. Яковчук Л. Т. Вербальне вираження образу любові в книзі Джейн Остін «Гордість і упередження» *Ricerche scientifiche e metodi della loro realizzazione: esperienza mondiale e realta domestiche*. 14 maggio. Bologna, Repubblica Italiana. 2021. Tomo 2. P. 21–24.
8. Austen, J., 2007. *Pride and Prejudice*. London: Worldsworth Classics. 329 p.

Kolisnyk V. Yu., Lytvynenko V. Yu. PECULIARITIES OF DIALOGICAL SPEECH IN THE NOVEL “PRIDE AND PREJUDICE” BY JANE AUSTEN

The article is fixed on analysis of the dialogue speech in the novel “Pride and Prejudice” by Jane Austen, in particular its author’s remark. Prepositive, interpositive and postpositive remarks have been explored.

The ways of novel intensification include: usage of the verbs “do” and “pray” in the function of intensifying particle, contact and distant repetitions, parallel constructions, usage of the word combination “upon my honour”.

The authors have characterized communicative units and distinguished their types: intentional and reactive ones.

It is discovered that Jane Austen has not used simple nominations of the objective reality facts. They are mostly combined with the verbs denoting particular psychic or speech acts aimed at the necessity of one of the interlocutors to name their attitude to the fact. There are two semantic types of predicates in the main clause: factive (for stating the facts) and non-factive (for expressing suppositions).

Addressing is used in the novel as a communicative sign and signal for attracting attention. Except names, addressing is formed by phrases “you know”, “you see”, “I say”, “look here”, “listen”.

Supposition is marked by means of the verbs “think”, “believe”, “suppose”, or modal words like “maybe”, “perhaps”, “probably”, intonationally or syntactically.

As for the interrogative sentences it is stated that their communicative purpose is expressed by specific means, such as word order, interrogative words, intonational and graphical marking. Types of interrogative sentences embrace: verifying, verifying-identifying, reasking, clarifying, explifying and anticipational ones.

Among differernt types of order we can name order by means of expressive structure-repetition, request with lexemes “please”, “kindly”, “pray” or phrase “will you”, by means of verbal noun, by means of the lexeme “let”.

Key words: remark, communicative units, addressing, interrogative sentences, order utterance.